

Я ТЕБЕ

ВСЮДИ ВПІЗНАЮ

ОПОВІДАННЯ

16 листопада 1942 року

Зверху бархана нічого не було видно — нічогісінько, крім гнітюче одноманітної африканської пустелі. Контрел стер з обличчя злиплий від поту пісок і жестом показав, що шлях вільний. Танк, похмура скалічена потвора, з гуркотом повільно рушив уперед; з-під гусениць бризнули струмки піску.

— Видно щось? — запитав, підходячи ззаду, Гроув.

— Нічого. Жодного німця, жодного італійця, навіть жодного араба. Віллі Гроув зняв карабін з плеча.

— Вони повинні тут бути. Наші літаки засікли їх просування в цьому напрямку.

Контрел пробурчав:

— З оцим залізним опудалом було б найкраще, якби ми їх зовсім не побачили. Шість чоловік та напіврозбитий старий танк проти цвіту африканського корпусу Роммеля.

— Але ж відступають вони, а не ми, не забувай. Може, вони тільки й ждуть нагоди здатися.

— Цілком можливо, — не зовсім упевнено відказав Контрел. Він був знайомий з Віллі Гроувом — повне ім'я того було якесь чудернацьке: Віллоубі Маквінг Гроув — лише місяць, відтоді, як обидва вони потрапили до цієї гігантської м'ясорубки перед початком висадки в Північній Африці. Віллі видався йому таким самим двадцятирічним хлопцем, як і він, втягненим у цю незрозумілу війну, що заплеснула світ кров'ю та вогнем. Але з часом поступово почали виявлятися риси зовсім іншого Віллі Гроува, того Віллі, що стояв зараз поруч нього, пильно вдивляючись у засипану піском порожнечу, яка простяглася перед ними.

— Бодай їх чорти взяли! Де ж вони, нарешті?

— А тобі що, кортить устряти в бійку?

— Хай їм грець! Якщо я їх побачу, то, певно, дремену в протилежний бік. — Контрел витяг з кишені зім'яту, майже порожню пачку

сигарет. — І взагалі, я вважаю, що піщаний бархан на туниському кордоні — не місце для двох капралів.

Гроув сів на пісок, тримаючи карабін на колінах.

— Отут ти маєш рацію, принаймні щодо капралів. Знаєш, я вже кілька тижнів про це думаю: якщо мені пощастить повернутися до Штатів цілим, я подамся до Вест-Пойнта і стану офіцером.

— Блискуче майбутнє!

— Глузуй, глузуй! Можна заробляти на прожиток і в гірший спосіб.

— Ще б пак. Можна, наприклад, грабувати банки. Що в біса робити офіцерові, коли не буде війни?

— Не хвилюйся,— відказав Віллі Гроув.— Війна ще не скоро скінчиться, нам, певно, стане роботи на все життя.

— Гадаєш, Гітлер так довго протягне?

— Гітлер, японці, червоні. Хтось та буде, не бійся.

Контрел ще раз затягся цигаркою, та раптом завмер — щось рухалося по одному бархану, щось...

— Дивись!

Гроув підніс бінокля до очей.

— А, бодай ї!.. Ось вони. Вся смердюча німецька армія.

Контрел кинув сигарету і швидко скотився з бархана, щоб повідомити своїх. Командував групою смаглявий капітан, що керував своїм знівеченим танком так, немов їхав на власний похорон. Він глянув униз на Контрела і прохрипів:

— Ми виїдемо на бархан, щоб німці нас побачили. Вони можуть подумати, що нас багато, і повернути назад.

— Безперечно, сер,— відповів Контрел і подумки додав: «А ще вони можуть вибити з тебе всі клепки».

Коли понівечене сталеве страховисько видерлося нарешті на бархан, перший із трьох німецьких танків був уже на відстані пострілу. Контрел дивився, як великі гармати націлювались одна на одну — два велетні, здатні лише руйнувати, нищити. «Яким був би світ,— подумав він,— коли б гармати були спроможні ще відбудовувати?». Але вже не було часу міркувати ні про це, ні про щось інше, бо німецький танк блиснув вогнем, і за мить вони відчули пружний поштовх звукової хвилі. Хмара піску та диму знялася ліворуч — снаряд упав десь збоку.

— Лягай! — заволав Гроув.— Вони беруть нас у вилку!

Стара «Берта» відповіла на постріл і мало не влучила в найближчий танк. Але сили були надто нерівні. Другий німецький снаряд розтрощив ліву гусеницю, третій уліпив у башту, і «Берті» прийшов кінець. Хтось зойкнув — Контрелові здалося, що то був капітан.

Гроув розпластався на піску за кілька метрів од Контрела.

— Дідько б їх узяв, оті залізні труни,— люто промовив він.

Контрел підвів голову.

— Хто-небудь вибрався?

— Ніхто. Лежи! Вони рушать сюди.

— Боже мій! — В устах Контрела це прозвучало, як молитва.— Що ж нам тепер робити?

— Тільки не підводься. Я щось та придумаю.

Два ворожих танки лишилися віддалік, а третій, немовби граючись із своїми жертвами, підповз ближче. Два німецьких солдати, що їхали на броні, зіскочили й побігли вперед. В одного з них була гвинтівка; дру-

гий тримав, як здалося Контрелу, автомат. Контрел припав обличчям до піску, весь напружився, чекаючи пострілів.

Командир німецького танка висунувся з баштового люка і щось вигукнув. Солдат з автоматом обернувся, і в ту ж мить Віллі Гроув зірвався на ноги. Звів карабін, вистрелив раз, потім удруге, і німець упав. Лівою рукою Гроув жбурнув у танк гранату й навалився на другого німця, який не встиг навіть звести гвинтівку.

Граната вибухла досить близько від танка, тяжко поранений офіцер безвладно осів, і тоді кинувся вперед Контрел. Він побіг, пригинаючись, до німецького танка, певний, що Гроув прикриє його.

— Обидва готові,— загорлав Віллі,— лишайся на місці! — Він скинув помираючого офіцера з башти і кілька разів вистрелив з карабіна всередину танка. Потім видряпався до башти і повернув назад важкий кулемет.

— Облиші! — вигукнув Контрел. — Вони здаються!

Справді, екіпажі двох інших танків покинули свої машини й брели по піску, високо піднявши руки вгору.

— Здається, вже навоювалися,— мовив Гроув, наводячи на них кулемет.

— А ми хіба ні?

Гроув почекав, доки вісім танкістів наблизились метрів на тридцять; потім натиснув гашетку, і кулі шмагнули по піску. Приголомшені німці кинулися врозтіч, та черга скосила їх.

— На біса ти це зробив? — скрикнув Контрел, здираючись на танк до Гроува.— Адже вони здавалися!

— Можливо. А може, й ні. Вони могли сховати гранати в руках або в кишенях. Розп'якувати було ніколи.

— Ти з глузду з'їхав, Гроув?

— Я живий, та й годі.— Гроув пружно сплигнув униз.— Ми про все розповімо, як треба, хлопче. І обидва заробимо медалі.

— Ти ж їх повбивав!

— На війні саме це й роблять,— похмуро відповів Гроув.— Убивають і одержують за це медалі.

30 листопада 1950 року

Корея — це самі гори та пагорби, де неможливо було ні займатися рільництвом, ні, тим більш, воювати. Капітан Контрел з самого початку дивився на них із страхом та відчаєм, розуміючи, що війська, краще обізнані з місцевістю, можуть за хвилину знищити всю його роту.

Тепер, наприкінці листопада, коли легкі осінні перемоги почали поступатися місцем першим гірким поразкам, у пам'яті знову зринали перші враження. Китайці вступили у війну, і з донесень, які щогодини надходили з усієї долини Чхончхонгану, було ясно, що їх треба лічити не тисячами, а сотнями тисяч. У всіх на думці було одне слово: «відступ», але ніхто не наважувався вимовити його вголос.

— Вони заженуть нас у море, капітане,— сказав Контрелові один сержант.

— Досить цих балачок! Збери людей на той випадок, якщо нам доведеться швидко вирушати. Місце збору — висота триста чотирнадцять.

Безіменних пагорбів було так багато, що назви їм давали відповідно

до височини. На всіх тих пагорбах чигала смерть, тому людям з гвинтівками вони здавалися схожими один на одного.

Кілька вкритих замерзлою грязюкою танків викотилося з ранкового туману, прямуючи до моря. Контрел заступив дорогу передній машині й махнув рукою. Тільки тепер він роздивився, що то була 40-міліметрова самохідна зенітна гармата «Борфорс», яку використовували для підтримки піхоти. Віддалік у тумані вона скидалася на танк.

— Якого біса, капітане? — гримнув хтось на нього.

— Чи не можете ви забрати кілька чоловік із собою?

Офіцер сплигнув униз, і рух цей нагадав Контрелові африканську пустелю вісім років тому.

— Віллі Гроув! Щоб я так жив!

Гроув закліпав повіками; на комірі в нього Контрел побачив нашивки майора.

— А, це ти, Контрел? Радий знов бачити тебе.

— Звідси далеко до Африки, Віллі.

— Авжеж, і тут куди холодніше. Я гадав, що ти покинув армію після війни.

— Покинув був на три тижні, та не міг витримати. Певно, армійське життя засмоктує й не пускає. Як там справи?

Гроув скривився.

— Хіба ж ми забилися б сюди, якби вони йшли добре?

— Ви відходите через перевал?

— Це остання вільна дорога. Я чув, що китайці й її майже перетяли.

— Можна нам їхати на броні ваших машин?

Гроув криво всміхнувся.

— Авжеж. Ви зможете ловити гранати й відкидати їх назад.— Він поплескав кольт при боці, немов то був гаманець.— Лізьте.

Контрел дав наказ сержантові й почекав, поки жменька солдатів, що лишилась від його роти, примостилася на броні машини. Потім сам заліз до «танка» майора Гроува. Недалечко несамовито заливалися гори — це означало, що китайці наближаються.

— Кільце от-от зімкнеться,— промовив Контрел.

Гроув кивнув головою.

— Я вже тобі колись казав про це. Війна ніколи не припиняється. Але мені тоді й на думку не спадало, що доведеться воювати з китайцями.

— А що, з китайцями тобі не до вподоби?

Майор знизав плечима.

— Хіба не все одно? Вони помирають, як і всі інші.

Колона в'їхала на перевал — єдину щілину, крізь яку ще можна було пробитися на південь. Але майже одразу вони зрозуміли, що на пагорбах та в заростях по обидва боки дороги повно ворогів, які чекали на них. Контрел озирнувся й побачив, як його сержант сторчма звалився на землю, прошитий кулеметною чергою. Попереду дорогу загордила палаюча вантажна автомашинка з солдатами в кузові. Гроув підвівся, щоб краще роздивитися.

— Ми можемо їх об'їхати? — спитав Контрел, важко дихаючи.

— Об'їхати чи переїхати?

— Це ж південні корейці.

Ті, що були ще живі та спроможні бігти, стрибали з палаючої машини й прямували до самохідки.

— Геть! — загорлав Гроув. — Забирайтеся звідси! — Він випростався

й штовхнув одного корейця в дорожню пилюку. Коли на його місце поліз другий, Гроув спокійно витяг кольта й вистрелив йому в голову.

У Контрела було таке почуття, ніби він дивиться якусь стару кінострічку, що багато років припадала десь пилом. «Це вже було зі мною»,— подумав він. І водночас йому пригадалися медалі, якими їх обох нагородили за отой подвиг у Північній Африці.

— Це ж були південні корейці, Віллі,— тихо промовив він на вухо майорові.

— Ну то й що? Хіба в мене рейсовий автобус?

Вони більш не розмовляли, аж поки не наздогнали на півдні головні сили відступаючої американської армії. «Де ж усе це зупиниться? — гдав Контрел. — На узбережжі? В Токіо? Чи, може, в Каліфорнії?»

Під час зупинки, запалюючи цигарку, Контрел промовив:

— Не було потреби вбивати того жовтопузого, Віллі.

— Не було потреби? А що я мав робити — тягти їх усіх за собою, та щоб нас постріляли? Іди, доповідай, якщо хочеш. Для мене існують закони війни, а крім того, я маю свої моральні принципи. Це як у переповненій рятувальній шлюпці.

— В мене таке враження, що тобі взагалі подобається вбивати.

— А якому солдатіві не подобається?

— Мені.

— А ну тебе к бісу! Навіщо ж ти знову пішов до армії? Розважатися?

— Мені здавалося, що я зможу щось зробити, аби в світі було спокійніше.

— Єдиний спосіб установити мир у світі — це перестріляти всіх баламутів.

— Хіба отой жовтий був баламут?

— Для мене — був. Тоді.

— Але тобі це було приємно. Я ж бачив по твоєму обличчю. Неначе ми знову опинились у Північній Африці.

Майор Гроув відвернувся, ховаючи лице.

— У мене медаль за Північну Африку, голубе. Вона допомогла мені стати майором.

Контрел похмуро кивнув.

— Вони справді дають медалі за вбивство. І, здається, часом не дуже розпитують про подробиці.

Пролунала команда, і Гроув загасив сигарету.

— Облиш, друже. Це не наша справа. Їдьмо далі.

Контрел кивнув і подався за ним. На мить, на одну лиш мить озирнувся він на шлях, яким вони прийшли сюди...

24 серпня 1961 року

Майор Контрел не пробув у Західному Берліні ще й трьох годин, як почув ім'я Віллі Гроува. Про нього розповідав в офіцерському клубі якийсь п'янений капітан, виставляючи Гроува чи не єдиним захисником Берліна від росіян протягом усіх післявоєнних років.

— Гроув, полковник Віллоубі Максвінг Гроув — так його звать.— Це ім'я капітан вимовляв майже побожно.— Кажуть, він буде генералом ще

до кінця року. Аби ви тільки бачили, як він стояв перед цими росіянами минулого тижня... Аби ви тільки бачили!

— Я чув, що він у Берліні, — недбало кинув Контрел. — Ми давно знайомі.

— Корея?

Контрел кивнув.

— І Північна Африка майже двадцять років тому, коли ми всі були трохи молодші.

— Я не знав, що він воював ще під час другої світової війни.

— Ми тоді ще не були офіцерами.

Капітан осміхнувся.

— Важко уявити старого Гроува, коли він ще не був офіцером. Якби ви бачили його минулого тижня, коли він там стояв, дивлячись, як вони мурують цю клятву стіну, а потім попрямував до самісінької лінії. Той російський офіцер теж там був, і ото так вони й стояли, мало не торкаючись один одного, немов очікуючи, хто зробить перший крок. Невдовзі росіянин повернувся та й пішов собі. Отоді Гроув і вхопився за свій кольт! Якусь мить нам здавалося, що він покладе того червоного на місці, і я гадаю, ми всі як один були б на його боці, якби він це зробив. Розумієте, коли все це тягнеться так довго — всі оці нагнітання та розрядки напруження — через деякий час вам уже хочеться, щоб хтось такий, як полковник Гроув, натиснув на гачок або на кнопку й дав нам роботу раз і назавжди.

— Робота — це вбивство?

— А яка ж іще робота може бути в солдата?

Контрел мовчки вихилив своє віскі. Потім спитав:

— Де живе Гроув? Він одружений?

— Може й одружений, але живе сам, в офіцерському готелі біля авіабази.

— Дякую. — Контрел поклав зім'яту банкноту на стойку. — Випивка за мій рахунок. Спасибі за приємну розмову.

Через годину він розшукав полковника Гроува, але не вдома, а в штабі, вікна якого виходили на головний проспект Західного Берліна. Трохи посивілі скроні, дещо більш владні манери, та загалом це був той самий Віллі Гроув. Чоловік років за сорок. Солдат.

— Контрел? Радий бачити тебе в Берліні. Хтось мені казав, що тебе призначено сюди.

Вони потиснули один одному руки, як давні друзі, і Контрел промовив:

— Я бачу, ти тут таки добре тримаєш віжки в руках.

— Тримав, аж доки вони не почали мурувати цю клятву стіну. Я мало не застрелив російського офіцера.

— Я чув про це. Що ж тобі перешкодило?

Полковник Гроув усміхнувся.

— Ти мене надто добре знаєш, майоре, щоб я тобі брехав. Ми з тобою разом дещо бачили. Це ж ти завжди казав, що в мене є нахил до вбивства.

— Нахил — не зовсім те слово.

— Зрештою, байдуже. У всякому разі, ти, мабуть, краще, ніж хто інший, зрозумієш мої почуття в ту хвилину. Але я стримався. Є чутка, що мене зроблять генералом, хлопче. І я держу себе в руках. Ніяких сутичок.

— А я й досі майор. Мабуть, живу не так, як слід.

— У тебе нема інстинкту вбивці, Контрел. І ніколи не було.

Майор Контрел неквапливо запалив цигарку.

— Як на мене, Віллі, то солдатіві зараз не потрібний інстинкт убивці. Але, до речі, цю проблему ми з тобою розв'язуємо вже понад двадцять років.

— Ще б пак,— посміхнувся Віллі Гроув.— На жаль, цим разом у мене нікого нема напихваті, щоб убити для тебе.

— Що б ти робив, якби був цивільним, Віллі?

— А хто його зна. Ніколи про це не думав.

— Років зі сто тому ти був би найманим убивцею на Дикому Заході. Років сорок тому — чикагським гангстером з автоматом. А тепер для тебе лишається тільки військова служба.

Обличчя Гроува потемніло, але усмішка не згасла. Він підвівся з-за столу і підійшов до вікна. Дивлячись на вируючу вулицю, промовив:

— Можливо, ти маєш рацію, я й сам не знаю. Але одне я знаю добре: я вбив за своє життя п'ятдесят двох чоловік — не такий уже й поганий рахунок. Більшості з них я дивився у вічі перед тим, як стріляв. Декілька дістали кулю в спину, як це мало не сталося з отим росіянином минулого тижня.

— Але ж ти міг цим розв'язати війну.

— Атож. Колись, мабуть, я так і зроблю. Якби моя влада...— Він не доказав.

— Не всі такі, як ти,— промовив Контрел.— Дякувати богам.

— Але й у мене чимало одностумців: тих, хто знає, що армія — то війна, а війна — то смерть. Від цього не втечеш, як не крути.

Контрел позирнув на посивілого полковника і пригадав капітана, з яким розмовляв сьогодні в барі. Невже вони мають рацію, а він цілий вік помилявся? Невже він змарнував своє життя, прагнучи неможливого, мріючи про армію без війни та вбивства?

— А все ж таки я доведу, що правда на моєму боці,— мовив він.

— Бажаю успіху, майоре.

Через тиждень Контрел довідався, що одного російського вартового було вбито біля стіни під час перестрілки з західноберлінською поліцією. За одною версією якийсь американський офіцер власноручно зробив той фатальний постріл, але Контрел не мав змоги перевірити цю чутку.

5 квітня 1969 року

Це було перед великоднем у Вашингтоні. Очікуючи свята, місто грілося під теплим весняним сонечком. Життя в Пентагоні завмерло, і лише в кількох кабінетах у західному крилі було помітно якийсь рух. Генерал Віллоубі Маквінг Гроув, щойно призначений головою комітету начальників штабів, в'їжджав до своїх нових апартаментів.

Полковник Контрел знайшов генерала, коли той виймав папери зі свого туго набитого портфеля й розкладав їх у шухляди письмового столу. Гроув здивовано звів очі на несподіваного відвідувача.

— А, Контрел! Невже ти? Вік тебе не бачив. Полковник? Ти просуваєшся вгору.

— Не так швидко, як ви, генерале.

Гроув злегка всміхнувся, сприйнявши ці слова як поздоровлення.
— Тепер я за кермом. Непогано, як на мої літа, я вважаю. Голова вже геть сива, та почуваю себе добре. Не так уже я й змінився, правда, полковнику?

— Я вас всюди впізнаю, генерале.

— Роботи тут буде до біса. Мало не все життя я поклав, щоб пробитися сюди,— і нарешті я тут. Наш новий президент обіцяв мені повну свободу дій у міжнародних питаннях.

— Я так і гадав,— тихо промовив Контрел.— У вас є якісь плани?

— Плани були в мене все життя.— Він повернувся разом із кріслом і деякий час задумано дивився крізь вікно на місто.— Я їм усім покажу, для чого існує армія.

Прокашлявшись, полковник Контрел сказав:

— Розумієш, Віллі, хоч на це й пішло майже все життя, але ти нарешті мене переконав, що вбивати часом буває необхідно.

— Що ж, дуже приємно, що ти нарешті збагнув деякі...— Генерал Гроув почав повертатися в кріслі, і в цю мить Контрел вистрелив йому в ліву скроню.

Якийсь час полковник стояв нерухомо, дивлячись на тіло й не помічаючи, що важкий пістолет вислизнув з руки. Єдина думка мигтіла в його мозку: що і як він пояснить військовому трибуналові?

*З англійської переклали Борис ЛЮБАРЦЕВ та
Олег КОРНІЄЦЬ*

